RAQAMLI TENGSIZLIKNI BARTARAF ETISHDA IJTIMOIY INNOVATSIYALARDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI

Ixtiyarov Farxod
UzMU mustaqil tadqiqotchisi, sotsiologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
e-mail: farxod.ixtiyarov.77@gmail.com

Annotatsiya. Maqolada raqamli tengsizlikni bartaraf etishda ijtimoiy innovatsiyalardan foydalanishning ahamiyati, raqamli transformatsiya jarayonlarini inklyuziv yondashuv asosida amalga oshirishning ustuvor yo‘nalishlari va ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishga ta’siri yoritilgan. Shuningdek, raqamli texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish, aholining raqamli kompetensiyalarini rivojlantirish, ta’lim va sog‘liqni saqlash tizimlarini raqamlashtirish, gender tengligini ta’minlash hamda fuqarolik jamiyati institutlarining rolini kuchaytirish masalalari tahlil qilingan. Raqamli tengsizlikni kamaytirishda davlat, xususiy sektor va jamiyat o‘rtasidagi hamkorlik, texnologik neytrallik, ijtimoiy adolat va barqaror rivojlanish tamoyillarining ahamiyati asoslab berilgan.

Kalit so‘zlar: raqamli tengsizlik, ijtimoiy innovatsiyalar, raqamli transformatsiya, raqamli hukumat, inklyuziv yondashuv, inson kapitali, raqamli kompetensiyalar, ijtimoiy adolat, raqamli iqtisodiyot, barqaror rivojlanish.

Аннотация. В статье раскрывается значение использования социальных инноваций в преодолении цифрового неравенства, рассматриваются приоритетные направления инклюзивной цифровой трансформации и её влияние на социально-экономическое развитие общества. Особое внимание уделяется расширению доступа населения к цифровым технологиям, развитию цифровых компетенций, цифровизации систем образования и здравоохранения, обеспечению гендерного равенства и усилению роли институтов гражданского общества. Обоснована значимость взаимодействия государства, частного сектора и общества, а также соблюдения принципов технологической нейтральности, социальной справедливости и устойчивого развития для сокращения цифрового неравенства и формирования инклюзивного цифрового общества.

Ключевые слова: цифровое неравенство, социальные инновации, цифровая трансформация, цифровое правительство, инклюзивный подход, человеческий капитал, цифровые компетенции, социальная справедливость, цифровая экономика, устойчивое развитие.

DOI: 10.5281/zenodo.24240542

Abstract. The article examines the importance of social innovation in addressing digital inequality, highlighting the key priorities of inclusive digital transformation and its impact on socio-economic development. Particular attention is paid to expanding public access to digital technologies, developing digital competencies, digitalizing education and healthcare systems, promoting gender equality, and strengthening the role of civil society institutions. The article also emphasizes the importance of cooperation among the government, the private sector, and society, as well as the principles of technological neutrality, social justice, and sustainable development in reducing digital inequality and fostering an inclusive digital society.

Key words: digital inequality, social innovation, digital transformation, digital government, inclusive approach, human capital, digital competencies, social justice, digital economy, sustainable development.

Raqamli tengsizlikni bartaraf etishda ijtimoiy innovatsiyalardan foydalanish ham keng imkoniyatlar yaratadi. Jamoatchilik tashabbuslari, nodavlat tashkilotlar va mahalliy hamjamiyatlar tomonidan amalga oshirilayotgan loyihalar aholining ehtiyojlariga yaqin bo‘lgan yechimlarni taklif etadi. Bu esa raqamli transformatsiya jarayonlarining samaradorligini oshiradi. Raqamli tengsizlikni inklyuziv yondashuv asosida hal etish jamiyatning barcha qatlamlarini qamrab oluvchi keng ko‘lamli islohotlarni talab etadi. Bu jarayonda texnologiyalar, inson kapitali, institutlar va ijtimoiy omillar o‘zaro uyg‘un holda rivojlanishi lozim. Faqat shundagina raqamli jamiyat barqaror va adolatli asosda shakllanishi mumkin.

Raqamli tengsizlikni bartaraf etish jarayonida global raqobat muhiti va geosiyosiy omillarni ham inobatga olish zarur. Zamonaviy dunyoda raqamli texnologiyalar davlatlarning iqtisodiy va siyosiy ta’sirini belgilab beruvchi asosiy resurslardan biriga aylanib bormoqda. Bu esa raqamli rivojlanish darajasi past bo‘lgan mamlakatlarning global iqtisodiyotdagi o‘rnini cheklab qo‘yishi mumkin. Shu nuqtai nazardan, milliy raqamli strategiyalarni ishlab chiqishda xalqaro standartlar va ilg‘or tajribalarni hisobga olish muhim ahamiyat kasb etadi. Raqamli tengsizlikni kamaytirishda ma’lumotlar iqtisodiyotini rivojlantirish ham katta imkoniyatlar yaratadi. Ma’lumotlar yangi iqtisodiy resurs sifatida qiymat yaratishda muhim o‘rin tutadi. Ularni yig‘ish, qayta ishlash va tahlil qilish orqali yangi xizmatlar va biznes modellarni yaratish mumkin. Bu jarayonda ma’lumotlarga teng kirish imkoniyatini ta’minlash, ulardan foydalanishda shaffoflik va adolat tamoyillariga rioya qilish muhim hisoblanadi.

Raqamli tengsizlikni bartaraf etishda intellektual mulk munosabatlarini tartibga solish ham ahamiyatlidir. Innovatsion ishlanmalar va texnologiyalarni himoya qilish bilan birga, ulardan keng jamoatchilikning foydalanish imkoniyatlarini cheklab qo‘ymaslik muvozanatini ta’minlash talab etiladi. Bu esa innovatsiyalarni rag‘batlantirish bilan birga, ularning ijtimoiy ahamiyatini ham saqlab qolishga xizmat qiladi. Raqamli tengsizlikni kamaytirishda logistika va transport infratuzilmasining raqamlashtirilishi ham muhim omillardan biri hisoblanadi. Elektron tijorat, onlayn xizmatlar va raqamli platformalarning samarali ishlashi ko‘p jihatdan logistika tizimining rivojlanganligiga bog‘liq. Qishloq va chekka hududlarda logistika xizmatlarining rivojlanmaganligi raqamli iqtisodiyotdan to‘liq foydalanish imkoniyatini cheklaydi. Shu sababli, transport va logistika sohasini raqamlashtirish orqali hududlar o‘rtasidagi farqlarni kamaytirish mumkin.

Xulosa qilib aytganda, raqamli tengsizlikni bartaraf etishda energetika infratuzilmasining barqarorligi ham muhim ahamiyatga ega. Elektr ta’minotining uzluksizligi va sifatli bo‘lishi raqamli texnologiyalardan samarali foydalanish uchun asosiy shartlardan biri hisoblanadi. Ayrim hududlarda elektr ta’minotidagi muammolar raqamli xizmatlarning barqaror ishlashini ta’minlashga to‘sqinlik qiladi. Shu bois, energetika sohasini modernizatsiya qilish va qayta tiklanuvchi energiya manbalarini joriy etish raqamli tengsizlikni kamaytirishga xizmat qiladi.

Raqamli tengsizlikni kamaytirishda sog‘liqni saqlash tizimini raqamlashtirish ham muhim ahamiyat kasb etadi. Telemeditsina, elektron tibbiy kartalar va masofaviy diagnostika xizmatlari orqali aholining tibbiy xizmatlarga kirish imkoniyatlarini kengaytirish mumkin. Ayniqsa, chekka hududlarda yashovchi aholi uchun bunday xizmatlar juda muhim hisoblanadi. Bu esa ijtimoiy adolatni ta’minlashga xizmat qiladi.

Raqamli tengsizlikni kamaytirishda ta’lim tizimida STEM (science, technology, engineering, mathematics) yo‘nalishlarini rivojlantirish ham muhim ahamiyatga ega. Ushbu yo‘nalishlarda bilim va ko‘nikmalarga ega bo‘lgan kadrlar raqamli iqtisodiyotning asosiy drayveri hisoblanadi. Shu sababli, ta’lim muassasalarida mazkur sohalarga alohida e’tibor qaratish talab etiladi.

Raqamli tengsizlikni bartaraf etishda axborot texnologiyalari sohasida ayollar ishtirokini oshirish ham muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Gender tenglikni ta’minlash orqali iqtisodiy imkoniyatlarni kengaytirish va innovatsiyalarni rag‘batlantirish mumkin. Bu esa jamiyatning barqaror rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

Raqamli tengsizlikni kamaytirishda jamoatchilik nazorati va fuqarolik jamiyati institutlarining rolini kuchaytirish ham muhimdir. Nodavlat tashkilotlar,

fuqarolik tashabbuslari va ommaviy axborot vositalari orqali raqamli siyosatlarning amalga oshirilishi ustidan nazorat o‘rnatish mumkin. Bu esa davlat organlarining hisobdorligini oshiradi va siyosatlarning samaradorligini ta’minlaydi.

Raqamli tengsizlikni bartaraf etishda texnologik neytrallik tamoyiliga rioya qilish ham muhim ahamiyatga ega. Ya’ni davlat siyosatlari muayyan texnologiyalarni emas, balki umumiy rivojlanishni qo‘llab-quvvatlashi lozim. Bu esa innovatsiyalarni rag‘batlantiradi va bozorda raqobatni kuchaytiradi.

Raqamli tengsizlikni inklyuziv yondashuv asosida hal etish jarayonida ijtimoiy adolat tamoyili ustuvor ahamiyatga ega bo‘lishi lozim. Barcha fuqarolar uchun teng imkoniyatlarni ta’minlash, ularning huquq va manfaatlarini himoya qilish orqali raqamli jamiyatni barqaror rivojlantirish mumkin. Bu jarayonda texnologiyalar vosita sifatida xizmat qilib, inson manfaatlari esa asosiy maqsad bo‘lib qoladi.

Xulosa. Raqamli hukumat inson kapitalini rivojlantirishda strategik ahamiyatga ega. U yangi bilim va ko‘nikmalarni talab qilib, mehnat bozorini transformatsiya qiladi. Ayniqsa, raqamli kompetensiyalar va innovatsion fikrlashga ehtiyoj ortib bormoqda. Bu esa ta’lim tizimini modernizatsiya qilish va kadrlar tayyorlashni yangi bosqichga olib chiqishni talab etadi.

Raqamli tengsizlik jamiyatda ijtimoiy tabaqalanishni kuchaytirishi mumkin bo‘lgan muhim muammolardan biridir. Internetga kirish imkoniyati, texnika va raqamli ko‘nikmalardagi farqlar bu muammoni chuqurlashtiradi. Shu bois inklyuziv yondashuv asosida barcha aholi qatlamlarini raqamli xizmatlar bilan qamrab olish zarur. Bu raqamli jamiyatning barqarorligini ta’minlaydi.

Raqamli transformatsiyani samarali amalga oshirish uchun tizimli, proaktiv va kompozit yondashuvlarni uyg‘unlashtirish muhimdir. Bu yondashuvlar orqali muammolarni oldindan aniqlash va kompleks yechimlar ishlab chiqish mumkin. Shu bilan birga, davlat, xususiy sektor va jamiyat o‘rtasidagi hamkorlik kuchayadi. Natijada raqamli islohotlarning samaradorligi va barqarorligi ta’minlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Daniel Bell. The Coming of Post-Industrial Society: A Venture in Social Forecasting. Basic Books. New York City. 1973.

2. Mirziyoev Sh.M. Yangi O‘zbekiston Taraqqiyot strategiyasi. 2023 yil 23-b.

3. Bekmurodov M. Zamonaviy boshqaruv sotsiologiyasi. Monografiya. – Toshkent: Yangi asr avlodi. 2020. – 436 b.

4. Manuel Castells. The Rise of the Network Society. – Oxford: Blackwell Publishers, 1996.

5. Erik Brynjolfsson, Andrew McAfee. The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies. – New York City: W. W. Norton & Company, 2014.

6. Klaus Schwab. The Fourth Industrial Revolution. – Geneva: World Economic Forum, 2016.

7. George Westerman, Didier Bonnet, Andrew McAfee. Leading Digital: Turning Technology into Business Transformation. – Boston: Harvard Business Review Press, 2014.

8. Jan van Dijk. The Network Society. – London: SAGE Publications, 2006.

9. Nicholas Negroponte. Being Digital. – New York City: Alfred A. Knopf, 1995.

10. Foks, Renée C. (1989). Sotsiologiya meditsinы. Pirson. ISBN 0138205078.